

*Acta synodi Franequerana, begonnen den 13
Junij 1609.*

Op desen tegenwoordigen synodo zijn nae older gewoonte als dienaren ende olderlingen verschenen:

wt den classe van Franeker: RODOLPHUS ARTOPÆUS ende CONRADUS ALUTARIUS als dienars, DIRCK WILLEMSZ tot Harlingen ende JAN WOUTERS tot Franeker als olderlingen;

wt den classe van Doccum: HAIJ LAMBERTI ende NICOLAUS JOHANNIS op Rinsmageest als dienars, BRONGER BRONGERSMA tot Collum ende HENDRICK JANSZ tot Doccum als olderlingh;

wt den classe van Leeuwarden: REGNERUS HACHTINGIUS ende FRANCISCUS AVERCAMPUS als dienars, mr. ECO ISBRANDI tot Stijens ende HENDRICK VRLIDACH tot Leeuwarden als olderlingen;

wt den classe van de Wolden: JOHANNES AVERNÆUS ende JOHANNES KLINCKHAMERUS als dienars, SIMON GOSSESZ op de Jouwer ende HENDRICK BRUCHTERS tot Oldeholtwolde als olderlingen;

wt den classe van Sneek: TAMMERUS GERARDI in d'IJst ende HUGO PETREIUS SN. als dienars, HENDRICK WIJGERS tot Sneek ende AESGE AESGESZ tot Bosum als olderlingen;

wt den classe van Bolswart: ALBERTUS NYENHUYS tot Borgwert ende PETRUS HARDENBERGIUS tot Maccum als dienars, ende als olderlingen SUFFRIDUS JOHANNIS tot Bolswart ende SIOERT TIMENSZ tot Worcum, dewelcke niet verschenen en is, maer heeft redenen sijnder absentie laten inbrengen, dewelcke van den synodo aengenoomen sijn.

Ende nadien nae aenroepinge van die name Godes met die meeste stemmen gecooen waren tot praesidem dominus RODOLPHUS ARTOPÆUS,

---

1) Onderteekening is eigenhandig.

---

dienar ter plaetse aldaer, ende tot scribam HUGO PETREIUS SNECANUS, dienaar in Oosterwijrum, zijn mede die procuratien van allen gecommiteerden den synodo voorgelesen ende van denselven geaprobeert niet-tegenstaende die protestatie, die van eenige dienaren des classis van Franeker tegen die deputaten desselvigen classis gedaen was, verclarende tprotest voorss. voor null ende van geender weerden, imponerende mits desen den protestanten voortaan silentium dienaengaende ende haer vermanende om voortaan vrede ende goede eenicheijt in den classe met haren medebroederen te holden.

Sijn mede op desen synodo verschenen wt den collegio der E. E. heeren Gedeputeerde Staten deses lantschaps met genoechsame procuratie ende credensbriewen den E. heer ABRAHAM ROORDA ende SYMON JANSZ RUYNIA, welcker heeren procuratie den synodo voorgelesen zynde mede van denselwe geaprobeert ende aengenomen is.

Hiernae zijn gelesen die acten des voorledenen synodi Bolsverdianae, ende op het besluit desselwigen synodi owert vierde gravamen classis Bolsverdianae van die saecke van Molquerne wort den deputatis synodi op nieuw wederomme tselwige in last gegeven.

Daernae is geprocedeert tot ondersoekinghe van de gravamina van die respectieve classen, ende ten eersten aengaende die gravamina classis Franequeranae.

1. Is op het eerste gravamen desselwigen classis soveel die lombarden aengaet van den synodo beslooten, dat het blijven zal by die voorige resolutie, in synodo Bolsverdiana hierower genoomen.

2. Opt vierde gravamen is beslooten, dat het noodich is, dat int boeckholden van de getrowden ende gedoopten goede neersticheijt aengewendet worde, ende dat die classes hare dienars ernstelicken hiertoe vermanen.

3. Aengaende het onderholt TAMMONIS LYRANI is besloten, dat men vooreerst versoecken zal bij die E. E. heeren Staten enige vereeringhe (ende dat door den classen van Doccum), twelck tot betalinghe van syne opgelegde schulden zal strecken. Daarnae tot gelegene tijt, wanneer die collect wederomme geschieden zal, dat men alsdan bequame ordeninge daerinne zal stellen door die classen, ende daarnae oock mede op den lantsdach te versoecken, oft men enige onderholt voor hem can crygen.

5. Opt laetste gravamen, oft tot een stadt meer als een dienaar ende olderling om stemmen te hebben zullen mogen verschijnen, is beslooten, dat het blijven zal bij tghene duslanck in desen onsen provintie gewoontlick is geweest.

Gravamina classis Leoverdianae.

6. Op het eerste gravamen heeft het synodus goetgevonden, dat het wel nodich was, dat soodanigen collegium studiosorum theologiae gestiftet worde sonder quetsinge ende becrenckinge van den burse, ende dat den deputatis synodi in last gegewen zal worden bij den scholarchis aen te holden, dat sulcks in effect mocht gestelt worden.

7. Aengaende het tweede gravamen van het schandelicke misbruijck des Sondachs als te weten het awontspeelen, papegaijschieten, caetsen onder predicatie etc. ende mede des howlicks is het adwijs des synodi, dat men bij die E. E. heeren Staten aenholde, dat die placaten voormaels hiervan gemaect gerenoveert worden, dat oock tot dien eynde van die heeren aen die owericheden in die steden alsmede principalicken op die platte landen ernstige aenschrijwinge gedaen werde om dieselwige placaten int werck te stellen, ende dat die dienaren hare respective magistraten op het nalaten van dien zullen aanspreecken ende, ingeval sij ewenwel suijmachtich in desen bevonden werden, dat men sijn regres tot den heeren wederomme zal nemen ende ower sulcks bij haer clagen.

8. Op het derde gravamen aengaende het schadelick missedoen ende die exercitien der priesters, dat meer als te veel dagelicks geschiet, is beslooten, dat men tselwige zal laten berusten bij die resolutie op desen lantsdach voorleden hierower genoomen, waervan die placaten eerstdaechs gepubliceert zullen worden.

Ende aengaende den persoon van heer BUWE in Ipcolsgae wort den deputatis synodi opgeleijt om den heeren Staten te remonstreren ende te kennen te gewen zijn schadelick omloopen ende missedoen, twelck van hem seer plichtelijck doort geheele lant geschiet, dat oock die deputati aenholden bij die heeren, dat die papen geen onderholt genieten wt die pastorijen, insonderheijt dieghene die wt het lant geweecken zijn ende aldaer bij den vijant pensie genieten, als heer FRANS tot Huijns ende andere dergelijcke.

9. Aengaende het vierde ende laetste gravamen van die wtlandische leerars der Wederdopers, mitsgaders oock het vierde gravamen classis Bolsverdianae wort den deputatis synodi opgeleijt bij den heeren aen te holden om die inhibitie van alle valsche leeraren ende insonderheijt het leeren van die wtlandische leerars, die in onse lantpalen menichmael coomen.

Gravamina classis Sylvanae.

10. Opt eerste gravamen is beslooten, dat tselwige sich refereert tot het seewende besluit deses tegenwoordigen sijnodi, ower tweede gravamen classis Leoverdianae gemaect.

11. Aengaende het loopen van verscheijden persoonen wt Vrieslant in Drente ende tSticht, die hier afgeslagen zijnde haer aldaer examineren laten, bevijndet het synodus raetsaem te schrijwen aent classen van Drent, dat sij haer voortaan wachten om sodanige persoonen te examineren, die bij ons afgeslagen zijn, gelijk aen JACOBUS JANICULI geschiet is.

Gravamina classis Bolsverdianae.

12. Opt eerste gravamen aengaende die fauten, die neffens die geestelike goederen overal ingecropen zijn, is beslooten, dat daert nodich is d'geestelike landen met hulpe der classen ende owerstaen der heeren Staten verhuijrt zullen worden.

13. Tweede gravamen wort op dese tijt den heeren bevoolen, dewijle op die lantsdach voorleden daarvan een resolutie gemaect is.

14. Opt derde gravamen vant beroepen der schoolmeesters op die costerijen is geresolveert, dat een jeder classis hierinne haer beste doen zal.

15. Opt seste gravamen aengaende het bevestigen in den howlicken staet, twelck van de Papisten ende Mennisten geschiet, is geresolveert, dat het in de gemeijne sollicitatie der deputaten synodi ingeslooten werde, dat hare geheele exercitien haer mogen verboden worden.

16. Aengaende het sewende gravamen nopende die bedieninge der classen per vices in die Seewenwolden is geresolveert, dat het wel noodich is, dat die vacerende plaetzen bedient worden door die naestleggende classen van Sneek ende die Sewenwolden, mits dat se ontslagen worden van die bedieninge van Amelandt.

17. Is mede hierbij beslooten, dat men den heer van Aemlant op nieuws wederomme begroeten zal om dienars aldaer opt lant te beroepen, twelck van de eerste gecommitteerden op Aemlant geschieden zal.

18. Opt achtste gravamen aengaende die eenicheijt int doopen ende trowen te onderhouden is beslooten, dat men opt spoedichste het advijs der professoren van Leijden ende Franeker daerop zal versoecken (twelck van den classe van Franeker geschieden zal) ende daerinne daernaes versien nae behooren.

19. Het negende gravamen aengaende een seecker ende claer concept der kerckentucht te beraemen wort onnodich geacht hier sulcks te geschieden.

20. Opt thiende gravamen belangende die drie vragen, die bij die bedieninge des doops gelesen ende voorgehouden worden, oft die juijst alle drie van nooden zijn, is besloten, dat het niet nodich geacht wort

deselwe juijst alletijt vraegswijse voor te stellen, maer dat nochtans het fundament derselwen beholden worde, leerenswijse deselwe voorstellende, nae dat die stichtinge van een jegelick kercke ende gemiente tselwe best zal vereijschen.

21. Opt ellefste gravamen om een gemeenwerck te maecken, in denwelcken alle apostillen ende missiven, bij den E. heeren Staten van den jare 1579 den synodis gepasseert, geteeckent worden etc., is geresolveert, dat een jeder classis den deputatis synodi zal behandigen sodanige apostillen der heeren, die d'gemiene ordeninge der kercken aengaende bij haer berusten, om daernae daerinne te disponeren nae behooren.

Particuliere dingen, daervan gheen gravamina geweest zijn.

1. Op die vrage, oft dieghene die van die Mennisten gedoopt zijn, wanneer sij haer tot die Gereformeerde gemiente willen begewen, wederom gedoopt zullen worden, is geresolveert, dat hieromme aen den professoren theologiae der academien van Leijden ende Franeker mitsgaders aen die kercke van Emden geschrewen zal worden om haer advijs daarvan te hebben, twelck van den classe van Franeker mede geschieden zal.

2. Is mede beslooten, dat die respective classen bij die owericheden soo in die steden als in die landen op nieuws aenholden zullen om nae slants resolutie die onnodige tapperijen af te schaffen.

3. Ter plaetsen daer die dienaren van die dispositie, administratie ende reeckeninge van de geestelicke goederen wtgesloten worden, is beslooten, dat een jegelick dienaar, dien sulcks bejegent, bij zijn grietman versoecken zal om in sijn recht diesaengaende gemainteneert te worden ende bowendien bij faute van sulcks aen die heeren Staten zijn regres te nemen.

4. In die saecke D. OLPHARDI BELIDAE heeft het synodus oordelende, dat die sententie des classis van Leeuwarden ower hem wtgesproocken als wettelick ende wel gedaen was, D. OLPHARDO voorss. opgeleijt om d'selwe sententie mede van gelijcke weerden te holden, ende dat deselwe wettelick ende wel ower hem wtgesproocken zij, voor den presenten synodo te bekennen, daernae dat hij van zijne bedrevene fauten ende misdaden openbare schultbekenninge voor den gantschen synodo ten eersten ende daernae mede bij sijne respective gemiente, alwaer dese zijne bedrevene feijten notoor ende ergerlick zijn, doen zal ende hem voortaan christelick ende beyde synen hoogen olderdom ende den eerweerdigen dienst des godtl. woorts betaemlicken dragen. Twelck geschiedende neemt het synodus hem OLPHARDUM voorss. wederom in den dienst op, hem vergunnende ende toestaende om elders hetzij binnen die provintie ofte buijten dieselwe nae

eenen wettelicken beroepinge om te sien ende hem daarmede met advijs des classis te versorgen, mits dat hem daerbenewens die tijt van drie maenden zijn onderholt wt die dorpen, daer hij tegenwoordich zijn residentie heeft, vergunt wort, ende dat het classis middelertijt die plaetsen met behoorlicke dienst zal versorgen, item dat tclassis, daeronder hij zal goraecken te coomen, mede vermaent zal worden om neerstighe achtinge op zijn lewen ende wandel te hebben, ende dat hij op die plaetse, daer hij nw staet, gheen dienst zal moeten doen. Dese approbatie der sententie des classis van Leeuwarden mitsgaders die schultbekeninge is voor den synodo present opentlick van hem geschiet.

[5.] Het extract, wt den acten synodalibus gemaect, sal bij gebeurten nae die ordeninge der classen een jegelick classi van maent tot maent toegesonden worden, opdat het tegens die herft in handen van den deputaten synodi wederomme overgelewert mach worden.

6. ADOLPHO BESTEN wort het van den synodo vrijgesteld te gaen, tot welcken classem het hem best gelegen zal weesen.

7. Het synodus verstaet, dat die censura morum niet is te verstaen van tgene in die presente classicale vergaderinge geschiet is, maer dat het is een generael opsicht over melcanderen in liefde ende stichtinge over leere ende lewen in die gantsche tijt, dat die censura laest gehalten is.

8. Zijn mede in desen synodo verschenen AELTIJEN REINARZ, dienaar tot Hindelopen, ende TACO VAN ALTSMASMA, olderlingh van de gemiente tot Borgwart cum annexis, gecommiteerde des synodi van Bolswart doende voor hen ende voor het gantsche collegium deputatorum synodi Bolsverdianae niet alleen rappoort van haren besoingie maer mede reeckenschap, bewijs ende reliqua van den ontfang ende wtgaeff bij hen voorleden jaer gedaen ende gehadt, stijgende den ontfang tot eenhondert sestien guldens thien sts. 12 p., mits dat daerinne begrepen is, tghene voorleden jaer overgeblewen was ter somme van 16 gl. 10 sts. 12 penn. Daertegens d'wtgawe ter somme van acht ende tnegentich carlsgls. vier sts. Blijckende alsoo bij goede ende clare reeckenschap, den synodo gedaen, dat bevonden is meer ontfangen als wtgegeven d'somme van achthien gls. ses sts. 8 penn., d'welcke bij AELTIJEN REINARZ resteren. Welcke reeckenschap ende rappoort bij den synodo ende den heeren geapprobeert zijnde, hebben sij den voorss. AELTIJEN REINARZ ende TACO ALTSMASMA sampt het geheele collegium der deputaten van haren goede vlyt ende getrouwicheijt bedanckt.

9. Op het vijfste gravamen classis Bolsverdianae aengaende die moderatie in die veranderinge der 12 deputaten synodi, in synodo Leoverdiana

beraemt, is beslooten, dat het blijven zal bij tghene nu alrede sedert den synodum voorss. in swanck geweest is.

10. tSynodus heeft raetsaem bevonden, dat die classen vermaent zullen worden, dat se die tegenwoordige ordeninge der kercken in rust zullen laten blijven ende goede vrede ende enicheijt onder melcanderen holden ter tijt toe, datter een nationalis synodus gehouden sal worden.

11. Hiernae zijn in plaets van die twee gecommiteerde des classis Sneecanae nw afgaende wederomme van den geheelen synodo wt den classe van Franeker tot committeerden genomineert ende gecooen: JERONYMUS HONERBRINGA, dienaar tot Oosterlijtens, ende DIJCK WILLEMSZ, olderlingh in die gemiente tot Harlingen.

Ende zijn voorts van hun respective classen als deputati gecooen: wt den classe van Doocum HILARIUS, dienaar tot Anijum, ende GATZE JELTINGA, olderlingh tot Collum; wt den classe van Leeuwarden HENRICUS HINCKENA, dienaar tot Britzum, ende mijnheer¹⁾ SANDIUS, olderlingh binnen Leeuwarden; wt den classe van die Wolden BAUCKE BAUCKESZ, dienaar tot Oldeboom, ende MICHEL MICHELSZ, olderlingh op die Jouwer; wt den classe van Sneeck GERARDUS CLEBEKERUS, dienaar in Abbegae cum annexis, ende HENDRICK WIJGERS, olderlingh binnen Sneeck.

12. Eijntlick is gehouden censura morum ende besloten, dat het toecoomstige sijnodus zal gehouden worden binnen Harlingen acht dagen nae Pinxter.

Is daernae noch een vrage voorgesteld van PETRO SIBRANDI, dienaar in Herbaijum, oft niet tsynodus tegenwoordich verstaet, dat sij gelyck oock tsynodus, anno 1605 tot Leeuwarden gehouden, aengaende het concept hebben gehandelt tegen die suvereijniteijt van desen provincie soo politijck als oock ecclesiastijck, doordien sij tvoorss. concept hebben doen approberen bij denghenen, dien sulcks niet toecoomt.

Op welke vrage PETRUS voorss. zijne verclaringe gedaen heeft, dat hij sulcks alsoo verstaet ende van die mieninge is.

Ende wijders gevraecht zijnde, wat hij verstonde bij die ecclesiastieke suijvereijniteijt, heeft geantwoort, dat hij daerbij verstonde die acta nationalium synodorum.

Hierop is geresolveert, dat aengaende dien, dat die suijvereijniteijt politijcker wijze solde vercortet zijn door zijn Genade ende die Gedepu- teerde Staten, renvoijeert tsynodus tselwige aent collegium der Gedepu- teerden om daerinne te handelen nae behooren. Ende wijders onderstaen hebbende PETRUM te onderwijsen, dat die acta synodi aengaende tconcept wettelicken waren, soo heeft PETRUS daerinne niet willen acquiesceren,

¹⁾ »mijnheer'' UU heeft »den raadsheer.''

maer is bij zijn mieninge geblewen. Besluit derhalwen tsynodus hem hiervan te vermanen, dat soo hij in zijn conscientie daerower sooseer beswaert was ende meynde sulcks beter wt Godes woort ende kercken-ordeningen der nationalen synoden te connen bewijsen, dat hij tselwe binnen die tijt van drie maenden met alle maticheijt in handen der deputaten synodi ower zal leweren ende middelertijt hem stil ende gerust holden.

Dit gedaen zijnde is dese tegenwoordige synodus geeijndiget met dancksegginge tot Godt Almachtich ten voortsen¹⁾ ende daernae mede aen den heeren Gedeputeerden van wegen hare tegenwoordicheijt, als oock mede eijntlicken met betooninge van liefde ende onderlinge vrientschap aller dienaren, den 15 Junij 1609.

Was onderteeckent het principael

RODOLPHUS ARTOPÆUS, synodi praeses.

HUGO PETREIUS SN., synodi scriba.²⁾

Opt versoeck van d'gemiente³⁾ van Heemlum aengaende die reparatie van haren vervallenen kercke wort den deputatis synodi belast om sulcks bij den E. heeren Staten te versoecken.
